

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ДЕЯКІ КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Ірина Нечітайло – докторка соціологічних наук, професорка кафедри соціології та психології, Харківський національний університет внутрішніх справ, nechit@ukr.net

Студентство є тією соціальною групою, яка акумулює потенціал майбутнього розвитку країни, в тому числі і повоєнного. Очевидним є те, що навчання в умовах війни значною мірою відрізняється від навчання за мирних часів, адже воно супроводжується перманентним стресом, пов'язаним з військовими діями. У першу чергу це стосується тих студентів, які мешкають та навчаються на територіях, які знаходяться у безпосередній близькості до військових дій, а також до кордону з країною-агресором, що робить ці території легкою мішенню для постійних ворожих бомбардувань (наприклад м. Харків та Харківська область). Дослідження стану психічного здоров'я та психологічної стійкості студентів є важливим для розуміння та оцінки людського потенціалу нашої країни, в тому числі і у процесі повоєнної відбудови. Під психологічною стійкістю (витривалістю, резильєнтністю), слід за О. Романчуком, ми розуміємо здатність проходити крізь життєві випробування, зберігаючи при цьому психічне здоров'я, особистісну цілісність [5].

Метою цієї публікації є виявлення ключових тенденцій, що проявляють себе на рівні психічного здоров'я українських студентів та свідчать про психологічну (не)резильєнтність (на прикладі студентства м. Харкова під час повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну).

Емпіричні методи: опитування (онлайн-анкетування населення Харківщини для визнання показників стану психічного здоров'я та благополуччя, а також факторів, що на них впливають); психодіагностичні методики – використання стандартизованих тестів і шкал для вимірювання рівня стресу, тривожності, депресії та інших показників психологічного благополуччя, а саме: 1) «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» / «The modified BBC subjective well-being scale (BBC-swb)» (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai, & M. Kinderman; адаптація Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко, О.В. Креденцер) [2]; 2) «Опитувальник нервово-психічного напруження» (Т.А. Немчин) [3]; «Опитувальник травматичного стресу» (І.О. Котєнєв) [4]. Методи математико-статистичного аналізу даних: кореляційний аналіз, кластерний аналіз. Вторинний аналіз даних.

Емпіричні дані, які аналізувалися, були зібрані для іншої мети, передбачуваної дослідженням, присвяченим вивченню стану психічного здоров'я і суб'єктивного благополуччя цивільного населення Харкова та Харківської області (збір даних – листопад 2023 року; $n = 730$; вибірка випадкова, нерепрезентативна). Дослідження проводилося

дослідницькою групою кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ. Керівницею дослідницької групи була авторка цих тез. Результати дослідження повною мірою представлено у колективній монографії [1]. Значну частину вибірки дослідження (130 респондентів) склали студенти, які навчаються у харківських університетах та мешкають саме на території Харківщини. В процесі аналізу даних ми виявили, що відповіді студентів значною мірою відрізняються від відповідей представників інших груп (зокрема вікових та професійних). З огляду на це, ми здійснили вторинний аналіз даних, сконцентрувавши при цьому увагу саме на студентах та їхньому психічному здоров'ї.

Отже, за допомогою функцій SPSS з масиву даних були відфільтровані тільки студенти ($n1 = 130$), і всі подальші операції з математико-статистичної обробки та аналізу даних проводилися з цим (студентським) масивом. Серед опитаних нами студентів майже удвічі більше представників чоловічої статі: 68,5% – чоловіків; 31,5% – жінок.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

- стать студентів, хоча і слабо, але впливає на деякі показники їхнього психічного здоров'я. Студенти жіночої статі є дещо більш емоційними, більш напруженими і тривожними, мають більш виражені проблеми із пам'яттю;

- показники суб'єктивного (психологічного) благополуччя студентів є достатньо високими, попри перманентність впливу стресових чинників, пов'язаних із близькістю бойових дій і постійними бомбардуваннями з боку російських агресорів;

- узагальнені показники нервово-психічного напруження студентів тяжіють до першого (нормального) ступеня. Якщо порівнювати ці результати з даними, отриманими за кластером респондентів, які не є студентами, то очевидною є різниця: відповіді представників цієї групи локалізуються на середньому рівні нервово-психічного напруження, а окремі показники свідчать про високий ступінь нервово-психічного напруження;

- узагальнену картину стосовно посттравматичного стресу змалювати було практично не можливо як з урахуванням особливостей методики, так і з огляду на специфіку і складність механізму та принципу підрахунку результатів. Однак за окремими показниками можна передбачити, що важкі наслідки та прояви посттравматичного стресу для студентів не характерні;

- попри труднощі війни студенти не втрачають надії і вірять у щасливе майбутнє, що є важливим показником і ресурсом психологічної резильєнтності;

- майже половина опитаних студентів відчувають самотність на середньому і вище середнього рівнях. Приблизно така саме тенденція прослідковується серед респондентів, які не є студентами, але серед студентів вона все ж таки є більш виразною. Вірогідно, це

пов'язане з особливостями дистанційної форми навчання (у харківських університетах виключно дистанційна форма навчання), а також із тим, що розважальні заклади, торгівельні центри тощо, в яких студентська молодь могла б проводити час та спілкуватися, більшу частину доби зачинені з причини небезпеки бомбардування.

Таким чином, виявлені ознаки стану психічного здоров'я українських студентів в умовах війни, свідчать на користь достатньо високої психологічної стійкості. Найбільш вираженою проблемою студентів в умовах війни є самотність. Хоча, з огляду на результати, отримані за методикою суб'єктивного благополуччя і нервово-психічного напруження, можна зробити висновок, що наявне почуття самотності наразі не призвело до серйозних порушень психічного здоров'я. Тим не менш, затягування війни, тривалість складної безпекової ситуації, продовження дистанційного навчання можуть сприяти тому, що почуття самотності буде поглиблюватися і призведе до поширення серед студентської молоді депресивних та інших негативних психологічних станів.

Список використаної літератури

1. Євдокімова О. О., Нечітайло І. С., Брусакова О. В. та ін. Психологічні наслідки війни: міждисциплінарний нарис про Харківщину та її мешканців : монографія / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Сокурєнка; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2024. 411 с.
2. Карамушка Л., Терещенко К., Креденцер О. Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)». Організаційна психологія. Економічна психологія, 2022. № 3–4(27). С. 85–94.
3. Нечітайло І. С. Адаптація україномовної версії психодіагностичної методики «опитувальник нервово-психічної напруги»: оцінка внутрішньої узгодженості та конструктивної валідності. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2024. Том 35 (74). № 5.
4. Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України: метод. посіб. / Колесніченко О. С. та ін.; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с.
5. Романчук О. Психологічна стійкість в умовах війни: індивідуальний та національний вимір, 2022.